

## EXCLUSIEVE VOORPUBLICATIE UIT HET INTERVIEWBOEK VAN KATHLEEN VAN BREMPT

Professor Bernard Lietaer, financieel expert en onderzoeker

## Op zoek naar een nieuw idee van

In het boek *Verder dan morgen* interviewt Vlaams minister Kathleen Van Brempt binnen- en buitenlandse politici en wetenschappers over duurzaamheid, migratie en diversiteit, gezinsbeleid en de toekomst van de sociaaldemocratie. Hieronder een exclusieve



voorpublicatie van haar gesprek met professor Bernard Lietaer, verbonden aan het Center for Sustainable Resources van de University of California in Berkeley. Van 1978 tot 1983 werkte Lietaer bij de Nationale Bank van België, waar hij onder meer direct betrokken was bij de ontwikkeling van de euro.

In Brazilië heeft hij een 'onderwijs-munt' gelanceerd, de Saber. Je kunt als kind Sabers verdienen door iemand iets te 'leren'. Later kun je er je studie mee betalen. In Japan wordt ouderenzorg bekostigd met een tegoed dat je door de jaren heen hebt opgebouwd door vrijwilligerswerk te doen. De Belgische professor Lietaer zoekt naar iets dergelijks van globaal formaat: een duurzaam geldsysteem dat niet van de bankwereld afhankelijk is.

**Z**oals de meeste mensen ging ik er vanuit dat geld gewoon een ding is waarmee je betalingen kunt verrichten. Tot professor Bernard Lietaer me vertelde hoe maar liefst 98 procent van het 'gewone' geld vandaag niet wordt gebruikt voor betalingen van goederen en diensten, maar om te speculeren. De gevolgen daarvan zijn instabiele financiële markten, financiële crises, armoede en milieuproblemen.

"Er bestaat een verborgen hypothese dat geld iets neutraals is, dat het alleen maar een praktisch ding is, een middel om betalingen mee te verrichten. Maar geld is helemaal geen ding. Als je naar een verlaten eiland sturen met een zakmes en 1.000 euro in bankbiljetten of kredietkaarten, dan blijft op dat eiland je mes een mes, maar je geld wordt papier of plastic. Het blijft geen geld. Geld is een afspraak in een gemeenschap. Je kunt ook andere afspraken maken. Airmiles zijn bijvoorbeeld een andere afspraak om betalingen te verrichten."

**Airmiles zijn toch gewoon kortingsbonnen, zoals de punten van Delhaize?**

"Het zijn commerciële loyalty-cur-

die werkt als een spaarrekening. Wanneer ik later zelf zorg nodig heb, kan ik van die middelen gebruik maken om iemand te betalen. Ik kan het geld ook naar mijn moeder sturen, zodat zij iemand kan betalen om haar te helpen. Er zijn in Japan honderdduizenden mensen die dat doen."

**Dat klinkt heel sympathiek, maar wat is het voordeel ten opzichte van gewoon geld? Ik kan toch ook gewoon yens naar mijn moeder sturen?**

"Er zijn 1,8 miljoen Japanners die dagelijks hulp nodig hebben. Japan is, samen met Italië, de snelst verouderende samenleving ter wereld. Je hebt dus de keuze: als je oneindig veel geld hebt als overheid, kun je de kosten van die veroudering betalen in de gewone munt. Maar er zal een moment komen waarop er zoveel zorgbehoefte bejaarden zijn, dat je dat niet meer kunt. Dan begint de harde keuze. Ofwel moet je de belastingen verhogen tot boven de 100 procent, ofwel gebruik je de methode van Margaret Thatcher: de taart blijft even groot maar je verdeelt ze in steeds kleinere stukjes. De derde oplossing is een speciale munt scheppen die niet uit hetzelfde budget betaald wordt."

PROFESSOR BERNARD LIETAER:

**Elke euro is in feite begonnen als een banklening. Zo'n systeem is helaas een kaartenhuis**

rencies. Men probeert er de klant mee te binden. Ze hebben geen diepere sociale betekenis. In Japan is er bijvoorbeeld een andere munt, de Fureai Kippu, waarvan er 475 systemen operationeel zijn. Dat heeft wel een sociale betekenis. Die munt wordt gebruikt in de bejaardenzorg. Alles wat niet betaald wordt door de sociale zekerheid wordt wel gedekt door de Fureai Kippu. Als je aankopen doet voor een bejaarde, koopt voor hem of haar, met iemand gaat wandelen, of iemand helpt een bad te nemen, kan dat betaald worden in Fureai Kippu. De uren die 'vrijwilligers' besteden aan bejaardenzorg, komen terecht op een tijdrekening,

**Hoe kan ik zeker zijn dat die munt een bepaalde waarde vertegenwoordigt? Als ik voor mijn buurvrouw zorg en ik stuur mijn tijds kredieten naar mijn oude moeder, dan wil ik dat het allemaal in orde komt.**

"Als je hier in België op vrijdag vis gaat kopen voor de buurvrouw, vraag je daar niets voor. Soms doen mensen wel eens iets in ruil, maar er bestaan geen afspraken over. Het gebeurt allemaal informeel. In het Fureai Kippu systeem formaliseer je iets wat dikwijls informeel geregeld wordt. De garantie dat je complementaire geld iets waard is, ontstaat

uit de wederzijdse waardering. Dat is een heel andere houding dan bij gewoon geld.

"In de Verenigde Staten is er door het Maryland Institute for Ageing een studie gedaan naar het gebruik van Timedollars. Dat is een gelijkaardig systeem, waarbij de waarde van de munt ook in tijd wordt uitgedrukt. In omgevingen waar een Timedollarsysteem werkt, is er meer vrijwilligerswerk, is er meer mensen die vrijwilligerswerk doen, zonder gebruik te maken van die Timedollars. In die omgevingen wordt vrijwilligerswerk immers meer gewaardeerd."

**Is een systeem dat gebaseerd is op tijd niet fraudegevoelig? Als ik nu een uurtje met u ga wandelen, maar ik vraag u als goede kameraad om in te vullen dat ik twee uur gewerkt heb...**

(opgewonden) "Jij denkt nu zoals je zou denken in gewoon geld. Het zijn twee verschillende werelden. Als jij voor de verjaardag van je vriend een boek van 30 euro koopt, zeg je dan aan hem: 'Dat heeft hier 30 euro gekost, hé vriend. Denk daar de volgende keer maar eens aan als je iets voor mijn verjaardag koopt.' Nee, je zegt dat niet, omdat je weet dat dat niet hoort. Er is een andere manier van omgang met deze munten. Complementair geld gaat om veel meer dan financiële waarde.

"Ik gebruik vaak een filosofische terminologie om dat uit te leggen. Ze is wat ongewoon om in economische systemen te gebruiken, maar ze maakt toch een ander duidelijk. Het gaat om het yin-yangprincipe uit het Chinese taoïsme. Ons normale geld is extreem yang. Het is competitief, concurrerend, hiërarchisch en concentrerend. Leg duizend euro op tafel en mensen beginnen erom te vechten. Yingeld werkt anders. Yin heeft te maken met begrippen als vertrouwen, gelijkheid, empathie, interpersoonlijke vaardigheden... Het zuiverste yingeld is een cadeautje. Tussen die twee polariteiten heb je domeinen die meer yin zijn dan yang. Als ik een vriend help verhuizen en hij geeft me 20 euro, weiger ik die natuurlijk. Maar als hij me Timedollars of tijdseuro's zou geven, is dat wel aanvaardbaar. Dat is een merkwaardig psychologisch mechanisme. Er bestaan empirische studies over deze gevallen in Duitsland. Tussen vrienden is complementair geld aanvaardbaar, gewoon geld niet."

**De theorie is misschien eenvoudiger dan de praktijk. In uw yangsysteem wordt waardering uitgedrukt in euro's. Iemand die briljant is in wiskunde wordt meer gewaardeerd dan iemand die briljant met kinderen kan omgaan. Want hij verdient méér...**

"Je legt de vinger op de wonde. Alles wat yang is, wordt in gewoon geld meer gewaardeerd dan wat yin is. Wij zeggen dat het allerbelangrijkste in ons leven onze kinderen zijn. Maar mensen die onze kinderen opvoeden of verzorgen, verdienen minder dan een informaticus of een *investment banker*. Alles wat van yin-aard is, wordt niet goed



Professor Lietaer: 'De belangen van aandeelhouders spelen vooral op korte termijn. We moeten een munt ontwikkelen die het langetermijndenken, duurzaamheid dus, stimuleert. Ik noem dat de Terra.'

gewaardeerd in yanggeld. Dat is een algemeen verschijnsel."

**Ik wil nog even terugkomen op onze begindiscussie, met name dat geld niet neutraal is. Zoals veel mensen ga ik ervan uit dat geld bijna een natuurlijke orde is.**

"Dat is - naast de hypothese dat geld neutraal is - inderdaad de tweede hypothese, namelijk dat geld altijd zal blijven bestaan zoals het is, omdat het natuurlijk is. Maar dat is

systeem. Om het misschien een beetje te eenvoudig uit te leggen: als je een *deposit* hebt van een miljoen, kan een bank daar tien miljoen mee creëren."

**Waarom is dat geld gedekt?**

"Door geloof. En door de kracht van de staat om belastingen te innen in dit soort geld. Dat is iets heel merkwaardigs. De staat heeft het creëren van het geld geprivatiseerd; het gebeurt immers door de privésector.

crediteert de bank je rekening voor bijvoorbeeld 300.000 euro. Ze creëert dat bedrag uit het niets. Het wordt gegarandeerd door een onderpand, namelijk je eigen huis waarvoor je een lening hebt aangevraagd. Je betaalt dat geld aan de persoon die je het huis verkoopt. Die zet het op zijn beurt op zijn bank. Die andere bank kan nu weer 10 keer meer geld scheppen door een andere lening. Het komt er dus op neer dat elke euro begonnen is als een banklening. Zo'n systeem is helaas een kaartenhuisje. Als een van de kaarten los komt te zitten, dreigt de boel in elkaar te storten."

**We worden vandaag geconfronteerd met een financiële crisis in de VS. Leidt die tot een totale dollarcrash?**

"Het financiële systeem is zeer fragiel geworden en kan zelfs leiden tot een dollarcrash. Paul Volcker, die vroeger hoofd was van de Federal Reserve, zei voor de zomer nog dat die kans 75 procent bedraagt in de volgende drie jaar. We zien nu dat het banksysteem zelf failliet dreigt te gaan. Het effect zal wereldwijd zijn. We zien nu geen crash die er in één klap komt, maar een systematische afbrokkeling van het systeem. We hebben de eerste brokken zien vallen. Maar het zal nog een hele tijd duren alvorens de banken hun balansen weer in evenwicht krijgen. Ik schat dat we nog een tiental jaar problemen zullen kennen. Als het hele banksysteem in de problemen

PROFESSOR LIETAER:

**Ideaal is een stelsel dat positief gedrag beloont, zoals recyclen, fietsen. Geld als incentive-systeem**

niet zo. In de Verenigde Staten denkt een meerderheid van de bevolking dat de regering geld creëert omdat George Washington op de bankbiljetten staat. Maar het is de privésector die geld creëert. Als de regering geld nodig heeft, moet ze dat innen via de belastingen of lenen bij de banken."

**Hoe komt het dat een van de meest solide systemen zoals dat van de dollar vandaag in moeilijkheden komt?**

"Het probleem zit in de manier waarop geld gecreëerd wordt. Geld wordt geschapen door het bank-

Maar de staat zorgt er wel voor dat de privésector haar monopolie op dit soort geld kan behouden door de burgers te verplichten hun belastingen in dat geld te betalen. Enkel in dat geld. Als je dat niet doet, vlieg je de gevangenis in."

**Waar komt ons eerste miljoen vandaan?**

"Het is wat ingewikkeld. Je hebt zogeheten *fractional reserves* nodig. Dat betekent dat je slechts een gedeelte van die reserves - 5 à 10 procent - moet bezitten om nieuw geld te geven als lening. Geld wordt eigenlijk uit het niets geschapen. Als je leent om een huis te kopen, dan